

EGYHÁZI FAFARAGÁS

IRTA FIEBER HENRIK

Sok zokszó esett már az egyházi műipar mélyseges süllyedéséről. Az ember kísértésben van, mindig azt az ágat sujtani a legkárhözhatóbb igékkel, amelyről éppen szó van. Pedig egyik sem különb a diákné vásznánál. Egyen-

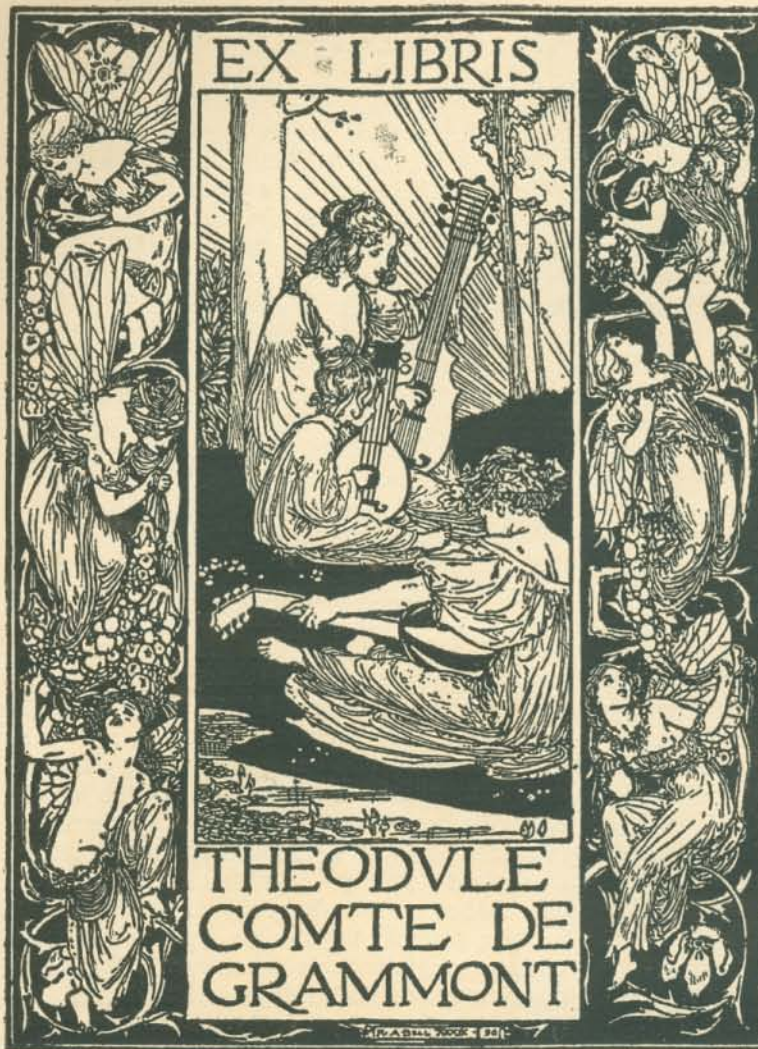
lően siralmas állapotban sínylődik valamennyi, akár a fafaragásról vagy ötvösségről, a textilről, avagy az üvegfestészetről, a mozaikról vagy a dekoratív festésről tépelődünk elborult lélekkel. Az oka ugyanis egy és ugyanaz az egész vonalon: a megrendelők abszolút járatlansága művészeti kérdésekben; az iparosok minden kritikán alul való kézművesi képzetlensége; a gyáripar nyomán szétaradó sablonosság, felületes kidolgozás, selejtes tervezés; az olcsóságért minden művészt letipró versengés; a megrendelők türelmetlensége; az add uram, de mindjárt elve; a képes árjegyzékek kényelmes, de silány rendszere. Az ember kibeszélheti a lelkét, a művésziért való apostolkodásban felemésztheti minden idegeregét: hitre alig talál, mert az ellenkezőjével nem képes ad oculos demonstrálni igazát. Legtöbb esetben szakemberi elfogultságnak értékelik a próféták erőteljes hangján megírt lesújtó kritikákat.

A helyzet ugyanis annyival is kilátástalanabb, mert a közismert és nálunk majdnem egyedül fennmaradt baroknak nincs semmi becsülete. Annyira elűt korunk lelkihangulatától, érzésvilágától és világfelfogásától, hogy csak kevesek rajonganak alkotásaiért, míg a nagyobb tömeg szinte elkeseredett gyűlölettel rombol ma is mindenütt, ahol barok emlékek még megmaradtak. A barok szobrászat célja merőben térbeli hatás, dekoratív megjelenés volt, azért nem is főrekedett naturalisztikus kialakításra, a valóságnak hűséges hasonlatosságára. A szobrok inkább színfoltokként jelennek meg a nagy sílben megkomponált templom-interieurokban, vagy a hatalmas méretekben kiterjeszkedő oltárhátfalak összhatásában. Azért színezésük is messze elűt minden naturalisztikus jellegtől; a szentek egészen fehér vagy arany köntösben díszítik a márványos háttereket, sőt az arcok is nem egyszer ezen két színben olvadnak bele. Ez a kizárólagosan dekoratív szobrászat nem igen alkalmas nevelőiskola műízlés tekintetében a mai nagy közönség számára, amely immáron félszázad óta minden művészeti alkotás egyedüli zsinórmértékének a megszólalásig való hűséget tartja.

Goethe ugyan már régen megmondta, hogy minden művészet létfeltétele a stílus, vagyis az egyéni újjáteremtés; mert ha a művész a kutyát annyira csalódásig hűen festi meg, hogy minden pillanatban várjuk ugatását, akkor két kutyánk van, de még nincs remekművünk. A nagyközönség ferde vágányokra terelődött, ízlése görcsösen és kitaróan ragaszkodik a fotografikus hasonlósághoz. Ezzel azután nehézzé a művésznak megbírkóznia, aki az anyag minéműsége szerint stilizálja át a való élet jelenségeit; akinek tehát nem mindegy, vajjon agyagba égeti-e szobrát, vagy fába faragja, bronzba önti vagy ezüstbe vési. A megmunkálás eszköze szinte rajtahagyja jellegét a művészi alkotásnak, azért más a stílusa a véső repesztésének, a kalapács ütésének, a hántoló késnek, a préselő acélnek. Anyag, eszköz és művészi egyéniség azon művészeti háromság, amelyet az emberek java része nem akar tisztelni, hanem önalkotta bálványoknak hódol. Az sem döbbeneti meg, hogy kétezer, sőt több év következetesen mindig más, de ugyanazon csapáson haladt; a legkonzervatívabb lelkek neveségeken újak, a „legutolsó divat” szerint rendezik el művészeti felfogásukat. A márványszobornak mindig cukorüvegfehérségűnek és csábosan gömbölydednek kell lenni; a fafaragottnak ugyanazon vonallendületben és formameglátásban kell komponálódnia, mint a márványnak, csak hogy realiztikusan színesnek; a bronz mindenben édestestvére a márványnak, hiszen ugyanazon művész szobrát márványba is véseti és bronzba is önteti. A középkor szobrászai ennek hallatára ugyan megfordulnak sírjukban, de hát ki törődnek a régiek ízlésével. S mindezt az a publikum műveli, illetve műveltetí, amely idegesen sziszzen fel a modern művészet hallatára.

A modern törekvések sok csetlésük-botlásuk dacára sok régi művészeti elvet támasztottak életre, amelyek kezdetben túlhajtva, sokszor egyedül üdvözítő szerepet játszottak, míg végre lehiggadva oda lyukadtak ki, ahol a régi művészetben már kikristályosodva szilárd elvekként vezették a művészi teremtést. A régi elvek mind kiválóan beváltak a modern művészetben is, de csakis az elvek, nem a szolgálai másolás, amit a konzervatív-eklektikus iskola a múlt század második felében dogmaként hirdetett. Így a fafaragás terén is. A közelmúlt idő nem sok ügyet vetett a figurális faragásra. Ha szobor kellett, arra egyedül a márvány vagy bronz látszott hivatottnak. A fafaragás javarészt csak ornamentális és dekoratív szerepet játszott; az igaz,

EGYHÁZI
FAFARAGÁS

Bell-Anning Róbert: Ex-libris. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.

Robert Bell-Anning: Ex-libris aus der Sammlung des ung. Landeskunstgewerbemuseums.

hogya a bútoripar terén a különféle reneszánsz kopiák körében annál bujábban virágzott. A figurális fafaragás gazdag termőföldje az egyházművészet lett. Talán soha egy kor, még a barokot is beleértve, nem termelt annyi szobrot, mint a mult félszázad. Mert ez aztán már valóságos termelés volt. A fellendült vallásos élet elég gazdagon ontotta az anyagi eszközöket, ámbár sok százezernyi erecske fakadt, hömpölygő nagy áradattá nem tudott dagadni. De minek is? Mikor már életnagyságú fafaragott szobrot „gazdag polichromirozással” háromszáz koronáért rendelhetett meg minden nagylelkű mecénás. Erre ugyan a középkori fafaragók ismét egyet fordulnak sírjukban, de mi közünk a kóbor lelkek nyugtalankodásához?!

Az eredeti tehetségéből teljesen kivetkezett korszak minták után nézett, melyek szerint szent szobrait megalkossa. A barok nem volt

ízlése szerint a fenti okoknál fogva. Realista érzéke hamar hozzátapadt a gótika végső idejének naturalizmusához, mert ott vélte megérezni lelkiközösségét. Tehát a kiindulási pont már egy elfajzási idővel lépett illegitim házasságra. Itt a túlhajtott realizmus az ízléstelenséggel és groteszkkal párosult. Aszínezés meg egyenesen a megszólásig való hűség felé tartott. De hát ez kellett a realista-pietista lelkületeknek: érzékelhető, maga nővéjére lerántott bálványkép, melyben minél kevesebb az isteni szikra, a művészi egyéniség, a tiszta idealizmuson át sugározott teremtés. De csont volt a mi csontunkból és vér a mi vértünk, a mi romlott vértünk. A korai és virágzó csücsíves stílus alkotásait múzeumba való kuriózumoknak tartották; a románt pedig egyszerűen ügyefogyott dadogásnak. A szobroknak térhez értékelt színezését, a realitással sokszor ellenkező, de dekoratív összhatásban gyönyörűen érvényesülő színátstilizálását bizonytalan tapogatózásnak ítélték. A fakarakternek nyomasztó, a hasító vész nyomán keletkező síkszerű felülettagozást, a filigrán finomságokat kerülő tömör formaösszefoglalást kézművesi durvaságnak minősítették. Szegény,

tudatlan középkori fafaragók, akik mégis a fafaragás soha utól nem ért magaslatán tündökölnék és éppen ezen elvekben nyilvánították ki a fafaragás fízparancsolatát.

Ám azt el kell ismernünk, hogy a mult századi történelmi iskola még kiindulásában is valamit megmentett a régi jó elvekből: a többé-kevésbé rossz, de mégis csak folyton szem előtt tartott természetűséget és a színezés ilyen-olyan erőteljességét. De ennek is rövidre voltak szabva esztendei. Az úgynevezett hitbuzgalmi folyóiratok nyomán lábrakapott különféle kultusz-divat épp úgy váltogatta a népszerű és kedvelt szenteket és ájtatossági gyakorlatok sorozatát, akár a női divat a maga szabásait. Egészségtelen, érzélgős, szinte hisztérikus rángásokban vonultak fel az egyházi vizsgálat tűzpróbáján még át nem esett kultusz-módok, csodás jelenések, fantasztikus látomá-

sok és azok ábrázolásai. Voltak vallásos lelkék, főként apácák, kik valóságos sportot fiztek abból, hogy a legújabb ájtatossági gyakorlatok náluk elsőnek vétessenek fel és képes vagy szobrászati ábrázolásuk templomukban vagy épületeikben meglegyen. Ezen gyors ütemben egymásra torlódo kultuszformát nem lehetett sem művészileg gyorsan átérezni, sem kellő nyugalommal megalkotni. Azonfelül egy jó szobor beszerzése talán egy évtized buzdó és kitartó gyűjtésének lehetett csak eredménye, amikor az illető kultusz-ágnak heve ellanyhult. A középkor mélységes vallásos érzése megelégedett ugyan két-három ájtatossági forma kultiválásával, ami egy-egy templomnak különös jelleget és vonzóerőt adott. Újabbban mindenütt ugyanaz a katalógus-uniformitás ást az áhítatot kereső lélekre. Mert a gyárak és műintézetek meg egyháziszer-kereskedők mindkét bajon hamarosan segítettek. Egy új kép vagy szobor formálása alig egy hét munkája, azután katalógus alapján a kvadrátméter vagy centiméter beküldése ellenében azonnal küldhető. Az árak is egészen polgáriak: tízcentiméterenkint tíz korona a szobor, négyzetméterenkint negyven korona a kép. Csodás egyszerűség, bámulatos kezelhetőség! Igen, igen, de a művészet és vele a vallásos lélek kiáradása elszikkadt. Az előbb még-még megcsillanó valóságosság az idealizmus hamis értelmezése folytán sablonokat teremtett. A szent szobrok arcmodellfrozása semmiben sem különbözik a mai farsangi papíralarcoktól, melyek már csak a kültelkek batyubájjain örvendenek népszerűségnek. A színészes erőteljessége pedig édes, szirupos, limonádés ízűvé lanyhult, amely veszedelmesen hasonlít a cukrászok torta-guszaihoz. Egy német szerzetes jellemzően heilige Zuckerbäckereinek nevezte. Ezen vérszegény, feminin színezés feltétlenül émelygést okoz minden egészséges ízlésű emberben. Sajnos, a betegek ismerik el legkevésbé beteges lelkületüket és lagymatagon éldelegnek narkotikus érzésükben. Ugyanezzel függ össze a megmunkálás erőteljességének kiküszöbölése. A fa anyaga szálkás, hasítási felületei laposak, a hántoló véső pedig mindig síkokban halad előre. Az anyag és eszköz természete tehát elvileg lehetlenné tesz minden gömbölyedséget, összeolvadást, elsimulást, síma felület kezelést. A véső nyomán járó dörzspapiros már illetéktelen beavatkozás a stílus legsajátosabb természetébe, mihelyt nem tisztára a szálkák elsimítását célozza. Szintúgy minden raffinált újabb kézművesi eszköz, amely a véső és dörzspapiros között helyezkedik el egyikhez vagy másikkhoz való közelebbi rokonságban. Ez a természetes kezelés ad a fafaragásnak bizonyos erőteljes, férfias karaktert. A közép-

kor vége felé a fafaragók ugyan gyakran enyves vászonnal vonták be faszobraikat, de nem az éles vonalmenetek és síkok elpalástolására, hanem a festőanyagok könnyebb felrakása kedvéért. Ám ilyenkor az alapformát annál erőteljesebben, majdnem azt mondanám durvábban dolgozták ki, hogy a fa érdes, egészséges természete még mindig átverődessen. Azonfelül erre a módszerre is áll az írás szava: ab initio autem non fuit sic — kezdetben nem így vala. Ez a kicsengő középkor hűperkultúrája volt. A ma divatos egyházi fafaragás éppen ezt az erőteljes jelleget nyomja el legjobban, hogy az édeskés hatást minél jobban kiemelje.

Ezeknek a művészeti bűnöknek melegágya a tiroli Gröden és környéke, amely pedig a klérus előtt a jó fafaragás Mekkájaként szerepel. Egy ízben egyik ottani cégvezetővel beszélgetve magyar voltomra való tekintettel

EGYHÁZI FAFARAGÁS

Simpson J.: Ex-libris. Az O. M. Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből.

J. Simpson: Ex-libris aus der Sammlung des ung. Landes-kunstgewerbemuseums.

EGYHÁZI
FAFARAGÁS

dicsérettel hivatkozott re-
ánk, hogy nálunk és Gali-
cia-Bukovinában meg
Amerikában még van
művészeti érzék, mert
ezekre a helyekre gaz-
dagon özönlik a grö-
deni faragászati remek-
ség, míg Németország
klérusait teljesen inficálva
van a modern irányzat-
tól, onnét már két év-
tized óta évről-évre ál-
landóan gyéribben ér-
keznek a megrendelések.
Engem természetesen
felette kellemesen érin-
tett ez a dicsérete, fő-
ként a Galícia-Bukovina-
Amerika-féle ízlésbeli
nívóegyenlőség. A ne-
ves Swoboda prelátus
pedig egyik egyházmű-
vészeti kurzusunkon fáj-
dalmasan panaszkolt fel
a magyar klérusnak,
hogy amit az osztrák
papság már semmi szín
alatt sem fogad be, a selejtes grödeni ipart,
Magyarországnak még elég jó lesz egy fél-
századon át. Hát bizony ily nyilatkozatok után
iam hora est nos de somno surgere, itt az
ideje, hogy feltápáskodjunk és végre valahára
szemünkben kitöröljük — az osztrák áfiumot.

Erre a nevezett
prelátus — saját
szempontjából fe-
lette hazafiatlan
— nyilatkozatán
kívül ismét egy
osztrák példa sür-
get. A bécsi ipar-
művészeti iskolá-
nak jeles tanára,
Barwig Ferenc
csodás szépségű
betlehemet fara-
gott a tulli temp-
lom számára.
Mindazt, amit az
ideális fafaragás-
ról összefoglal-
tunk több száza-
dos hanyatlás és
siralmas vergődés
után, ezen műal-
kotásban tündéri

Burne Jones: Ex-libris.
Az O. M. Iparművészeti
Múzeum gyűjteményéből.

Jones Burne: Ex-libris
aus der Sammlung des
ung. Landeskunstgewerbe-
museums.

rácsonyi angyalos hangulat valóban páratlanú
teszik a betlehemek sorozatában. A müncheni
világhírű gyűjteményben is első helyen állana.

Am csodás, non solum libelli habent sua
fata, erről a nagy művészről is áll az Írás
szava: senkisép próféta hazájában. Az osztrák

klérusnak kezén
kellene hordoznia
e zseniális embert
és csodás tehet-
ségét kiaknázni az
egyházi fafaragás
számára. Szinte
azt mondanám
monopóliumot kel-
lene reá szerez-
nie. S íme! Míg
a laikus közönség
tolong Barwig bet-
leheme körül, a
bécsi klérus nem
is mutatkozik. Hár-
man valánk egy-
háziak, akik a ki-
állítás megnyitása
óta hosszú időn
át megtekintettük
s mi hárman ma-
gyarok valánk.

Walter Crane: Ex-libris. Az O.
M. Iparművészeti Múzeum gyűj-
teményéből.

Walter Crane: Ex-libris aus der
Sammlung des ung. Landeskunst-
gewerbemuseums.